

РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМОК РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ВОДОПРОВІДНО-КАНАЛІЗАЦІЙНОГО ГОСПОДАРСТВА

©2018 БЕРЕЖНА А. Ю.

УДК 65.01: 658.115

Бережна А. Ю. Ресурсозбереження як стратегічний напрямок розвитку підприємств водопровідно-каналізаційного господарства

У сучасних умовах функціонування ринкової економіки все більшого значення набувають підприємства житлово-комунального господарства (ЖКГ), адже їх основне завдання – задовольняти першочергові потреби населення та різних категорій споживачів. Найбільшу частку питомої ваги ЖКГ займає саме підгалузь «водопровідно-каналізаційне господарство» (ВКГ). На сьогоднішній день ресурсозбереження на підприємствах водопровідно-каналізаційного господарства є вкрай важливим стратегічним напрямком не лише на мікрорівні (підприємств), а й на макрорівні (держави). Сьогодні урядом розроблено ряд проектів та програм щодо ресурсозбереження на підприємствах ВКГ, проте більшість з них залишили свій слід лише на папері, так і не знайшовши відображення в практичній діяльності підприємств. Тому тема ресурсозбереження набуває особливої актуальності. Саме на вирішення цих питань і спрямована стаття.

Ключові слова: ресурсозбереження, житлово-комунальне господарство, водопровідно-каналізаційне господарство, стратегічний напрямок.

Табл.: 1. Бібл.: 12.

Бережна Алла Юріївна – кандидат економічних наук, Регіональне відділення фонду державного майна України по Полтавській області (вул. Небесної Сотні, 1/23, Полтава, 36000, Україна)

E-mail: allagb19@gmail.com

УДК 65.01: 658.115

Бережная А. Ю. Ресурсосбережение как стратегическое направление развития предприятий водопроводно-канализационного хозяйства

В современных условиях функционирования рыночной экономики все большее значение приобретают предприятия жилищно-коммунального хозяйства (ЖКХ), ведь их основная задача – удовлетворять первоочередные потребности населения и различных категорий потребителей. Наибольшую долю удельного веса ЖКХ занимает именно подотрасль «водопроводно-канализационное хозяйство» (ВКХ). На сегодняшний день ресурсосбережение на предприятиях водопроводно-канализационного хозяйства является крайне важным стратегическим направлением не только на микроуровне (предприятий), но и на макроуровне (государства). Сегодня правительством разработан ряд проектов и программ по ресурсосбережению на предприятиях ВКХ, однако большинство из них оставили свой след лишь на бумаге, так и не найдя отражения в практической деятельности предприятий. Поэтому тема ресурсосбережения приобретает особую актуальность. Именно на решение этих вопросов и направлена статья.

Ключевые слова: ресурсосбережение, жилищно-коммунальное хозяйство, водопроводно-канализационное хозяйство, стратегическое направление.

Табл.: 1. Библ.: 12.

Бережная Алла Юрьевна – кандидат экономических наук, Региональное отделение фонда государственного имущества Украины по Полтавской области (вул. Небесной Сотни, 1/23, Полтава, 36000, Украина)

E-mail: allagb19@gmail.com

UDC 65.01: 658.115

Berezhna A. Yu. The Resource Saving as a Strategic Direction of Development of the Enterprises of Water Supply and Sewerage Services

In the current conditions of functioning of the market economy, the enterprises of housing and communal services (HCS) become even more important, because their main task is satisfying the priority needs of the population along with various categories of consumers. The largest share of the specific weight of the HCS services occupies the sub-industry of «water supply and sewerage services» (WSS). At present, resource saving at the enterprises of water supply and sewerage services is the absolutely essential strategic direction not just at the micro-level (enterprises), but also at the macro-level (the State). Today the government has developed a number of projects and programs on resource saving at the WSS enterprises, but most of them left their mark only on paper, and not finding reflection in the practical activities of enterprises. Therefore, the topic of resource saving acquires special relevance. The article is aimed at solving these issues.

Keywords: resource saving, housing and communal services, water supply and sewerage, strategic direction.

Tbl.: 1. Bibl.: 12.

Berezhna Alla Yu. – PhD (Economics), Regional Office of the State Property Fund of Ukraine in Poltava Region (1/23 Nebesnoi Sotni Str., Poltava, 36000, Ukraine)

E-mail: allagb19@gmail.com

У сучасних умовах функціонування ринкової економіки все більшого значення набувають підприємства житлово-комунального господарства (ЖКГ), адже їх основне завдання – задовольняти першочергові потреби населення та різних категорій споживачів (водопостачання, водовідведення, тепlopостачання, газопостачання та ін.).

Найбільшу частку питомої ваги ЖКГ займає саме підгалузь водопровідно-каналізаційне господарство (ВКГ). Проте критичний стан основних засобів галузі говорить про величезні фінансові та техніко-економічні проблеми, що призводять до погіршення

якості наданих послуг різним категоріям споживачів. Все це негативно впливає не лише на діяльність підприємств ВКГ, а й на економіку країни, тому ресурсозбереження є вкрай важливим та інноваційним стратегічним напрямком.

На сьогоднішній день ресурсозбереження на підприємствах водопровідно-каналізаційного господарства є вкрай важливим стратегічним напрямком не лише на мікрорівні (підприємств), а й на макрорівні (держави). Тому варто зазначити, що важливу роль у даному контексті відіграє саме уряд, вводячи «Програми ресурсозбереження», які дають можливість

впроваджувати нові інноваційні механізми управління процесом розвитку підприємств та галузі в цілому.

Сьогодні урядом розроблено ряд проектів і програм щодо ресурсозбереження на підприємствах ВКГ, проте більшість з них залишили свій слід лише на папері, так і не знайшовши відображення в практичній діяльності підприємств. Тому сьогодні тема ресурсозбереження набуває особливої актуальності.

Розробкою та впровадженням стратегічних напрямків з ресурсозбереження займається багато науковців: Аліпов О. І., Бабаєв В. М., Дорофійенко В. В., Димченко О. В., Жовтнянський В. А., Карлова О. А., Качала Т. М., Полуянов В. П., Сотник І. М., Ткач Р. В. та інші, проте, на сьогоднішній день, питання, пов'язані з ресурсозбереженням, остаточно не вирішені.

Метою статті є визначення стратегічних напрямків ресурсозбереження на підприємствах водопровідно-каналізаційного господарства з метою підвищення їх ефективності діяльності.

Житлово-комунальне господарство (ЖКГ) є однією з найбільш важливих галузей економіки України, що впливає на всі сфери життєдіяльності суспільства. Забезпечення стабільного функціонування ЖКГ є одним із найважливіших завдань національного значення [5; 8; 10]. Галузь шляхом надання якісних житлово-комунальних послуг забезпечує задоволення першочергових матеріально-побутових потреб населення та створює базу безперебійної діяльності підприємств. У сфері житлово-комунального господарства України функціонує велика кількість підприємств, організацій та установ. Разом із тим, незважаючи на потужний потенціал, житлово-комунальне господарство перебуває у кризовому фінансовому стані [5; 8; 10].

Наразі переважна частина підприємств ЖКГ відзначаються нестабільністю функціонування та нестійким фінансовим станом. Така ситуація спричинена значною зношеністю основних засобів, недостатністю фінансування з боку держави, зростанням тарифів на житлово-комунальні послуги, зокрема водопостачання та водовідведення. Зазначені чинники впливають на платоспроможність кінцевих споживачів послуг. Як наслідок – накопичується та зростає дебіторська заборгованість підприємств [5; 8; 10].

У структурі житлово-комунального господарства велику частку питомої ваги займає саме водопровідно-каналізаційне господарство.

Виробнича потужність централізованих водопроводів в Україні перевищує 29,5 млн м³ на добу (10767 млн м³), зокрема на підприємствах муніципальної (комунальної) власності 17,2 млн м³ на добу (6278 млн м³), що забезпечує середньодобове водоспоживання на 1 міського жителя в обсязі 326 літрів [10].

Підприємства ЖКГ надають більше 40 послуг, які мають низку специфічних особливостей, що відрізняють їх від інших видів послуг, які надаються

споживачам: безперервність виробництва, локальний характер надання послуг, одночасність виробництва й споживання послуг, необмеженість, у більшості випадків, складування і нагромадження послуг комунальних підприємств, залежність попиту на комунальні послуги від кліматичних умов, сезонних коливань, а також періодичних коливань (місячних, тижневих і добових) [6; 10].

Проблеми житлово-комунального господарства мають загальнодержавний рівень, адже підприємства ЖКГ та інші споживачі щороку споживають близько 10 млрд кВт год електроенергії та 8,5 млрд м³ природного газу [10]. Витрати енергоресурсів на одиницю виготовленої продукції та наданих комунальних послуг більше ніж у 2–3 рази перевищують зарубіжні показники [10].

У будівельній сфері та житлово-комунальному господарстві споживається 75 млн т умовного палива, що становить близько 30% щорічного витрачання палива [10], що вказує на негайну необхідність впровадження програм з ресурсозбереження.

Так, у загальній структурі житлово-комунального господарства понад 95% питомої ваги займають дві найбільші підгалузі – водопровідно-каналізаційне господарство та теплоенергетика [6; 7; 10].

Забезпечення безперебійної роботи вітчизняних підприємств водопровідно-каналізаційного господарства в умовах дефіциту фінансових коштів, високого рівня зносу основних засобів і, відповідно, аварійності, зростання виробничих витрат, недосконалості тарифного регулювання тощо є складним завданням сьогодення. Статистика свідчить, що з кожним роком ситуація в даному секторі економіки України погіршується: знижується якість послуг, що надаються водопостачальними підприємствами, проте зростають тарифи на воду. Сучасні системи водопостачання та водовідведення в країні характеризуються високим рівнем енергоємності й одночасно значними резервами її зниження.

У табл. 1 представлені основні визначення терміну «ресурсозбереження», надані різними науковцями.

Варто зазначити, що на сьогодні немає єдиного визначення поняття «ресурсозбереження». Більша частина науковців розглядає його як системи технічних, економічних, організаційних заходів, спрямованих на раціональне використання ресурсів та забезпечення зростаючих потреб у них головним чином за рахунок економії [1]. Ресурсозбереження визначається, перш за все, як спосіб, метод господарювання. Сучасні науковці, особливо економісти, розглядають ресурсозбереження як метод господарювання, за якого раціональне використання всіх ресурсів господарства, комплексу, галузі, підприємства обов'язково супроводжується не тільки використанням природно-ресурсного потенціалу, а й упровадженням ресурсозберігаючих технологій та прийняттям ефективних управлінських рішень стосовно них.

Підходи до визначення терміна «ресурсозбереження»

Автор(-и)	Визначення
С. Дорогунцов, Я. Олійник, Ю. Пітюренко	Ресурсозбереження – це прогресивний напрям використання природно-ресурсного потенціалу, що забезпечує економію природних ресурсів та зростання виробництва продукції при тій самій кількості використаної сировини, палива, основних і допоміжних матеріалів. Основні стратегічні напрями ресурсозбереження можуть бути зведені до таких: комплексне використання сировинних і паливних ресурсів; упровадження ресурсозберігаючої техніки і технології; широке використання в галузях обробної промисловості вторинної сировини
В. Іфтемічук, В. Григорьев, М. Маниліч, Г. Шугак	Ресурсозбереження – система заходів, спрямованих на найбільш раціональне й ефективне використання всіх видів ресурсів, їх скорочення на одиницю корисного ефекту. Ресурсозбереження є важливою умовою вирішення соціальних і виробничих проблем розвитку суспільства
Г. Покарев	Існує дві складові ресурсозбереження, до першої із яких належить науково-технічний прогрес, який приводить до безперервного вдосконалення всіх сторін суспільного виробництва на базі розвитку та використання досягнень науки та техніки; а до другої – структурна політика, яка визначає раціональне використання елементів виробничих сил: виробничих фондів, матеріальних, паливно-енергетичних, трудових та фінансових ресурсів
М. Іванов, А. Бреславцев, Л. Хижняк, Д. Липницький	Ресурсозбереження являє собою метод господарювання, який охоплює комплекс технічних, економічних, організаційних заходів, спрямованих на раціональне використання ресурсів та забезпечення зростаючих потреб у них головним чином за рахунок економії
О. Кроллі	Ресурсозбереження – це комплексний напрямок наукових досліджень, який складається із кола економічних, інженерно-технічних, правових і соціальних дисциплін, які постійно розширюються, з єдиною цільовою установкою
В. Лебедєв, В. Павлов	Ресурсозбереження є одним із найбільш ефективних напрямків розвитку економіки
І. М. Сотник	Під ресурсозбереженням слід розуміти наукову, виробничу, організаційну, комерційну, інформаційну та іншу діяльність, спрямовану на забезпечення мінімальної витрати речовини й енергії на всіх стадіях життєвого циклу в розрахунку на одиницю кінцевого продукту, виходячи з існуючого рівня розвитку техніки та технології і з найменшим впливом на людину і природні системи
Н. Конпшева, Н. Кушнирович	Процес ресурсозбереження передбачає ефективне використання всіх видів виробничих ресурсів та грошових коштів. Крім того, зростання ресурсозбереження означає підвищення ефективності використання виробничого потенціалу на основі раціонального використання речових елементів процесу виробництва, доцільного кооперування робітників, який забезпечує зростання продуктивності праці, а також ефективність витрачання грошових коштів, які знаходяться в розпорядженні об'єктів господарювання
Н. Реймерс	Розглядає сутність ресурсозбереження через призму поняття ресурсозберігаючої технології, під якою розуміється технологія, в якій технологічний процес забезпечується при мінімальній витраті енергії, раціональних витратах на основні та допоміжні матеріали, зарплату робітникам основного виробництва при заданій якості та необхідній продуктивності праці
С. Дорогунцов	Ресурсозбереження – це прогресивний напрям використання природно-ресурсного потенціалу, що забезпечує економію природних ресурсів та зростання виробництва продукції при тій самій кількості використання сировини, палива, основних і допоміжних матеріалів

Так, основний стратегічний напрямок ресурсозбереження в цілому в житлово-комунальному господарстві зорієнтований на [2; 4]:

- ✦ комплексне використання мінерально-сировинних і паливних ресурсів;
- ✦ упровадження ресурсозберігаючої техніки та технології;
- ✦ широке використання в галузях переробної промисловості вторинної сировини;
- ✦ стабілізацію земельного фонду, відновлення родючості землі, рекультивацию відпрацьованих кар'єрів тощо;
- ✦ ефективне регулювання лісокористування, підтримання продуктивності лісів, активне лісовідновлення;
- ✦ збереження рекреаційних ресурсів при розміщенні нових промислових об'єктів.

Що стосується саме підприємств водопровідно-каналізаційного господарства, то до ресурсозбереження слід віднести [9; 11]:

- ✦ впровадження безвідходних або маловідходних технологій;
- ✦ удосконалення обліку цінностей на підприємстві;
- ✦ регулярне проведення аналізу стану ресурсозбереження та ресурсоемності на підприємстві;
- ✦ підвищення продуктивності праці, удосконалення кадрового менеджменту та інші заходи.

Таким чином, основним завданням для розвитку вітчизняного ринку ресурсозбереження є розбудова сектора ресурсосервісних підприємств. Враховуючи, що основною проблемою реалізації ресурсозберігаючих заходів в Україні є дефіцит фінансових коштів, формування розгалуженої мережі підприємств, які надають широкий спектр послуг зі зниження плати за споживання ресурсів з інвестиційним забезпеченням, є вкрай важливим.

Процес управління ресурсозбереженням на підприємстві передбачає виконання всіх функцій, що властиві й загальному управлінню, проте через специфіку об'єкта управління необхідне виділення функції моніторингу ресурсозбереження в окрему функцію управління. Це дозволяє постійно контролювати в динаміці фактичні показники ефективності управління ресурсозбереженням і ресурсоемністю та, на їх основі, приймати обґрунтовані управлінські рішення з ресурсозбереження, а також визначати резерви ресурсозбереження [3; 9].

Отже, формування і впровадження стратегії ресурсозбереження на всіх рівнях управління – одне з найважливіших питань управління підприємствами ВКГ, оскільки, по-перше, ресурсоемність є другою стороною послуги (перша – якість), по-друге, Україна за ефективністю використання ресурсів у кілька разів відстає від розвинених країн.

Підсумовуючи, можна сказати, що основними методами досягнення наголошених цілей як у житлово-комунальному господарстві в цілому, так і на підприємствах ВКГ є [7, 12]:

- ✦ перехід до ефективних енергозберігаючих архітектурно-будівельних систем та інженерного устаткування в житлово-комунальному будівництві;
- ✦ упровадження приладового обліку та регулювання споживання теплової енергії, води і газу, організація взаєморозрахунків за споживання ресурсів за показниками приладів;
- ✦ створення економічного механізму, що стимулює процес енергоресурсозбереження;
- ✦ удосконалювання систем тарифів, стандартизації, сертифікації та метрології, спрямованих на енергоресурсозбереження та інші заходи.

ВИСНОВКИ

Житлово-комунальне господарство України відіграє важливу роль в житті кожного, особливого значення при цьому набуває саме водопровідно-каналізаційна галузь, яка споживає значну частину енергоресурсів країни.

Комплексний розвиток усіх напрямів ресурсозбереження дає змогу сформувати нову ідеологію господарювання, що базується на економному використанні наявної ресурсної бази.

Управлінські рішення, спрямовані на підвищення рівня ефективного функціонування водопровідно-каналізаційного господарства, повинні базуватися на аналізі ефективності енерговикористання устаткування, технологічних процесів і виробництва в цілому, який полягає в:

- ✦ аналізі динаміки водоспоживання;
- ✦ аналізі динаміки витрати електричної енергії на кожному ієрархічному рівні;
- ✦ дослідженні та інструментальному вимірюванні існуючого режиму роботи устаткування з метою подальшої оптимізації;
- ✦ складання плану організаційно-технічних заходів з метою зменшення невиробничих витрат цільового продукту. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Аліпов О. І.** Водопостачання та водовідведення: заклик до діалогу. *Житлово-комунальне господарство*. Січень – лютий 2012. № 1. С. 17–29.
2. **Бабаєв В. М.** Комунальна політика енерго- та ресурсозбереження. *Міське господарство України*. 2000. № 2. С. 23–35.
3. **Баб'як М. М., Хомош Ю. С.** Ресурсний підхід у сучасному менеджменті. *Економіка і суспільство*. 2016. Вип. 3. С. 119–122.
4. **Беляєва Г. Є.** Ресурсозбереження як напрямок підвищення конкурентоспроможності підприємств у загальній системі управління // «Екологічний менеджмент у загальній системі управління»: тези доповідей Десятої щорічної Всеукраїнської наукової конференції (м. Суми, 20–21 квітня 2010 р.). Суми: СумДУ, 2010. Ч. 1. С. 20–23.
5. **Рудаченко О. О., Кухтін К. В.** Важливість енергозберігаючих технологій в управлінні підприємств житлово-комунального господарства // «Вдосконалення економіки та фінансової системи країни: актуальні проблеми та перспективи»: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 2 лютого 2018 р.) Запоріжжя, 2018. С. 105–107.
6. **Димченко О. В.** Житлово-комунальне господарство в реформаційному процесі: аналіз, проектування, управління. Харків: ХНАМГ, 2009. 356 с.
7. **Димченко О. В., Хайло Я. М.** Ресурсозбереження як цільовий вектор реформ ЖКГ. *Науковий вісник гуманітарного університету*. Одеса, 2018. С. 15–18.
8. **Рудаченко О. О., Мозговий Є. В., Ніколайчук І.** Економічна сутність організації ресурсозбереження на комунальних підприємствах // «Економіка, фінанси та управління: оцінка та перспективи розвитку»: матеріали Міжна-

родної науково-практичної конференції (м. Полтава, 8 вересня 2017 р.). Полтава : ЦФЕНД, 2017. С. 42–44.

9. Кондратенко Н. О. Критерії оцінки ефективності ресурсозбереження. *Наука й економіка*. 2010. № 4. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/nie/2010_4/174-180.pdf

10. Клебанова Т. С., Димченко О. В., Рудаченко О. О. Оцінка, аналіз і попередження кризового стану підприємств житлово-комунального господарства : монографія. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2016. 213 с.

11. Радчук І. М. Сутність поняття «ресурсозбереження» та шляхи його впровадження на підприємстві. *Вісник ХНТУ*. 2009. № 3. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/vkhdtu/2009_3/30922.pdf

12. Беззубко Б. И., Логвиненко В. И. Современные проблемы реформирования и развития ЖКХ : монография / под общ. ред. д. э. н., проф. Дорофиев В. В. Донецк : Норд-компьютер, 2009. 237 с.

REFERENCES

Alipov, O. I. "Vodopostachannia ta vodovidvedennia: zaklyk do dialohu" [Water supply and sewage: call for dialogue]. *Zhytlovo-komunalne hospodarstvo*, no. 1 (2012): 17-29.

Babaiev, V. M. "Komunalna polityka enerho- ta resursozberzhennia" [Communal policy of energy and resource conservation]. *Miske hospodarstvo Ukrainy*, no. 2 (2000): 23-35.

Babiak, M. M., and Khomosh, Yu. S. "Resursnyi pidkhdid u suchasnomu menedzhmentii" [Resource approach in modern management]. *Ekonomika i suspilstvo*, no. 3 (2016): 119-122.

Bezzubko, B. I., and Logvinenko, V. I. *Sovremennyye problemy reformirovaniya i razvitiya ZhKKh* [Modern problems of reforming and development of housing and communal services]. Donetsk: Nord-kompiuter, 2009.

Bieliaieva, H. Ye. "Resursozberzhennia yak napriamok pidvyshchennia konkurentospromozhnosti pidpriemstv u zahalnoi systemi upravlinnia" [Resource saving as a direction of increasing the competitiveness of enterprises in the overall

management system]. *Ekolohichniy menedzhment u zahalnoi systemi upravlinnia*, part 1. Sumy: SumDU, 2010. 20-23.

Dymchenko, O. V. *Zhytlovo-komunalne hospodarstvo v reformatsiinomu protsesi: analiz, proektuvannia, upravlinnia* [Housing and Communal Services in the Reformation Process: Analysis, Design, Management]. Kharkiv: KhNAMH, 2009.

Dymchenko, O. V., and Khailo, Ya. M. "Resursozberzhennia yak tsilyovyi vektor reform ZhKKh" [Resource-saving as the target vector of housing and communal services reforms]. *Naukovyi visnyk humanitarnoho universytetu* (2018): 15-18.

Klebanova, T. S., Dymchenko, O. V., and Rudachenko, O. O. *Otsinka, analiz i poperedzhennia kryzovoho stanu pidpriemstv zhytlovo-komunalnoho hospodarstva* [Assessment, analysis and prevention of the crisis situation in housing and communal services enterprises]. Kharkiv: KhNUMH im. O. M. Beketova, 2016.

Kondratenko, N. O. "Kryterii otsinky efektyvnosti resursozberzhennia" [Criteria for assessing the effectiveness of resource conservation]. *Nauka i ekonomika*. 2010. http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/nie/2010_4/174-180.pdf

Radchuk, I. M. "Sutnist poniattia «resursozberzhennia» ta shliakhy yoho vprovadzhenia na pidpriemstvi" [The essence of the concept of "resource conservation" and the ways of its implementation at the enterprise]. *Visnyk KhNTU*. 2009. http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/vkhdtu/2009_3/30922.pdf

Rudachenko, O. O., and Kukhtin, K. V. "Vazhlyvist enerhozberihaiuchykh tekhnolohii v upravlinni pidpriemstv zhytlovo-komunalnoho hospodarstva" [The importance of energy saving technologies in the management of housing and communal services enterprises]. *Vdoskonalennia ekonomiky ta finansovoi systemy krainy: aktualni problemy ta perspektyvy*. Zaporizhzhia, 2018. 105-107.

Rudachenko, O. O., Mozhovyi, Ye. V., and Nikolaichuk, I. "Ekonomichna sutnist orhanizatsii resursozberzhennia na komunalnykh pidpriemstvakh" [The economic essence of resource conservation organizations at communal enterprises]. *Ekonomika, finansy ta upravlinnia: otsinka ta perspektyvy rozvytku*. Poltava: TsFEND, 2017. 42-44.